

SÖZ MEDENİYETİ

İslam medeniyeti bir söz medeniyetidir. Yüce Rabbimiz kelimelerle tenezzül buyurarak insanlara vahiy göndermiş ve kerim kitabımız Kur'an, okunan bir söz olarak vahyedilmiştir. Âdem (as) bir söz ile yaratılmış ve alem "Ol" sözüyle var olmuştur. Âdem'e söz için varlıkların isimleri öğretilmiştir. Cenab-ı Hak, insanları farklı dillerde yaratmış ve bunu kendi varlığının ayetlerinden biri olarak zikretmiştir. Kısaca söz, insanın evrene açıldığı ve yüreğindeki dışarıya açtığı mucizevî bir ayettir.

Yüce Allah, ağızdan çıkan her sözün gözetici melekler tarafından kaydedildiğini ifade ederek (Kaf, 50/18) sözün değerine işaret etmiştir. Sözde aranması gereken ilk özellik, onun doğru, anlamlı ve faydalı olmasıdır. Ayrıca sözün hakka, hakikate yaraşır güzellikte olması gerekir. Söz sadece insanın davranışını değil, aynı zamanda kişiliğini de belirlemektedir. Bu sebeple "üslûb-u beyan aynıyla insan" dır.

Söz, hakikat, ahlak ve estetik boyutu olmak üzere üç temel esas üzerine bina edilir. Kur'an-ı Kerim'de sözle ilgili ayetler incelendiğinde sözün bu üç boyutu üzerinde durulduğu görülür. Müslümanlar İslami ilimleri oluştururken sözün mana ve hakikat ile ilişkisi üzerinde özellikle durdukları içindir ki, bu ilimlerin neredeyse tamamı, sözün hakikat, hikmet ve ahlakla ilişkisini ortaya koymak için var olmuştur. Nitekim usul-i fıkhıdaki delalet bahsi sözün hakikat değerini ortaya koyarken, İslam felsefesi sözün hikmet boyutunu, edebiyat ise sözün estetik boyutunu ortaya koymaktadır.

Kur'an'da sözün karşılığı olan "kavl" kelimesini terkipleri ve türevleriyle bir araya getirdiğimiz zaman, sözün hakikat, hikmet, ahlak ve estetik boyutu ortaya çıkacaktır. Bu bağlamda kavl-i hasen/güzel söz, kavl-i maruf/anlamlı ve olumlu söz, kavl-i adl/adaletli söz, kavl-i sedid/sağlam söz, kavl-i tayyib/hoş söz, kavl-i kerim/gönül alıcı söz, kavl-i beliğ/açık söz, kavl-i meysur/kolay söz, kavl-i leyyin/yumuşak söz gibi müspet anlamda ve kavl-i su'/kötü söz, kavl-i münker/çirkin söz, kavl-i zûr/yalan söz, kavl-i lahin/eğri büğrü söz, kavl-i zuhruf/süslü söz gibi menfi anlamda sıfatların kullanıldığı görülmektedir.

Söz estetiğini ortadan kaldıran her türlü unsur, kadim kaynaklarımızda dilin afetleri başlığı altında ele alınmıştır. Gazzalî'nin İhya'sında dilin afetleri başlığı altında yer alan; boş konuşmalar, içi boş tartışmalar, husumet eseri söylenen sözler, alay etme, yalan, gıybet, iftira gibi hususlar (İhya-u Ulûmi'd-din, 3/246), bugün de söz estetiğinin yitirilmiş

olmasının bir tezahürü olarak güncelliğini korumaktadır. Günümüzde konuşan her insanın bu gibi afetlere maruz kalması, kitle iletişim araçları marifetiyle her türlü estetikten yoksun sayısız sözün ortalıkta uçuşması, dahası bu sözlerin görüntüye ve yazıya dönüştürülmesi pek çok afete yol açan bir söz kirliliği oluşturmaktadır.

Söz ile davranışı/eylemi birbirinden ayırmak oldukça güçtür. Sözün kendisi de bir davranıştır. Davranışı güzel olanın sözü de güzel olur. Kur'an-ı Kerim'de de bu gerçek şöyle ifade edilir: "Sağlam/doğru söz söyleyin. Ta ki Allah, amellerinizi güzelleştirsın ve günahlarınızı bağışlasın" (Ahzap, 33/70) Dine bağlılık da, dindarlık da kendisini sözden ziyade davranış olarak ortaya koymalıdır. İçinde insani ve ahlaki erdemlerin bulunmadığı bir dindarlık, yanılgıdan ibarettir. Bu nedenle önemli olan kişinin dindarlığını sözde değil, özde yaşamasıdır. Sözü öze, özü söze feda etmeden bilgi, ibadet ve ahlak eksenli bir dindarlık gayemiz olmalıdır.

Modern zamanlara gelindiğinde sözün değeri düşmüş, imaj yüceltilmiş, görüntü ve görsellik öne çıkarılmıştır. Sözle imajın farkı anlatılamayacak kadar büyüktür. Söz, hakikat terazisinde bir değere sahip iken, imajın böyle bir değeri bulunmamaktadır. Dolayısıyla günümüzde Müslümanlara düşen görev, imajın ve görselliğin görüntüsüne kendimizi kaptırmadan sözü yüceltmeye devam etmek olmalıdır. Din görevlileri olarak yapacağımız en önemli hizmetlerden birisi, imaj ve görüntünün büyümesine kapılmadan, bütün teknolojik imkanlarla birlikte sözün değerine inanmaya ve hikmetli sözü yüceltmeye devam ederek, din-i mübini İslam'ı anlatmaktır.